

PERE CATALÀ I ROCA: SABER SER, SABER ESTAR

Joaquim Arenas i Sampera

No voldria que l'admiració que li professo i el deute que tinc i tindrè pendent al seu mestratge no em permetessin conservar la mesura, els límits i ser fidel a un seguiment de la natura a l'hora de parlar de qui considero un mestre per a mi en el treball històric, en la coneixença de l'Alguer, el més petit dels Països Catalans, i sobretot en la catalanitat en tota mena de supòsits.

Pere Català és i ha estat un historiador rigorós en molts àmbits i ha demostrat que l'humanisme apareix i es forma en allò que és determinat. I ha tingut per camp de treball la cultura popular i la vida dels pobles i ciutats.

Una de les passions en què ha esmerçat la seva voluntat de recerca ha estat esbrinar la vera naturalesa de Colom. Pere Català sap molt bé la cita d'Heràclit "Allò que no s'agita es corromp". Amb una feina llarga, persistent i rigorosa, sense pressa i sense pausa, el nostre historiador ha anat marcant el camí, sempre difícil i mai prou comprès, amb un seguit de monjoies que han aplanat esculls i han aclarit la via, cada dia més transitable, vers l'afirmació plena de la catalanitat de Cristòfor Colom.

El seu coneixement d'aquesta qüestió històrica des del Centre d'Estudis Colom-bins (CEC) l'hem pogut viure per mitjà de la seva participació activa a la junta directiva. Principalment, però, en les seves continuades aportacions, escrites en el *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, en l'edició de llibres i quaderns.

L'oracle del temple de Delfos, "Res sense mesura", ha estat la premissa que ha presidit la seva recerca i la seva crítica històriques.

Pere Català i Roca, treballador incansable, va ser el curador del volum *Colom i el món català*, editat per l'editorial Dalmau el 1993. Un encàrrec que no es limità a la supervisió científica, sinó també a l'agençament del llibre i de la seva complementació quan, en veure les col·laboracions aportades, cregué detectar-hi un buit que calia omplir.

Els seus articles al *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins* (BCEC) són abundosos i el títol que porten parla per si mateix.

- “L’Almirall corsari, Columbus, Columbum, Colonum, Colom”, BCEC, núm. 1, 1991.
- “L’omissió habitual de la partícula de al nom Xristoval de Colomo”, BCEC, núm. 4, 1991.
- “Els documents expedits per Ferran el Catòlic des de Sant Jeroni de la Murtra, el 1493”, BCEC, núm. 5-6, 1992.
- “El segon viatge colombí també va pagar-lo «Aragó?»” Nota, BCEC, núm. 5-6.
- “Lluís Ulloa i Cisneros, esbós biogràfic”, BCEC, núm. 7-8, 1992.
- “Per què els Reis Catòlics eren a Barcelona? Encaix històric”, BCEC, núm. 9, 1993.
- “Sobre el port de Palos (resposta indirecta a la qüestió de Pals). Dos testimonis més de l’arribada a Barcelona”. Nota. BCEC, núm. 10, 1993.
- “Colom com a pretext” (Conferència a la tertúlia XVIII del CEC, 27-10-94).
- “Els consellers de Barcelona en el període 1491-1493”.
- “Una estada de Colom a Catalunya (abril - maig 1493)”, signat Dalmau Valls.
- “Disposicions reials per al segon viatge”, signat Dalmau Valls. BCEC, núm. 12-13, 1994.
- “Dues noves notícies sobre Pere (Bertran) i Margarit”, BCEC, núm. 18, 1996.
- “Un heretge de cognom Colom”, BCEC, núm. 20, 1997.
- “Moment històric de Catalunya: el Rosselló i la Cerdanya”, signat Dalmau Valls, BCEC, núm. 21, 1998.
- “El fogatge de 1497”, BCEC, núm. 21, 1998.
- “Palos, vila dels Pinzón penada”, BCEC, núm. 23, 1999.
- “Veritablement Fernando Colón no sabia on havia nascut el seu pare?”, BCEC, núm. 25, 2000.

Una part important de l’obra escrita de Català i Roca sobre Cristòfor Colom i la descoberta del Nou Món es troba inclosa en el volum *Colom i el món català* (Barcelona: Dalmau, 1993). El nostre historiador hi fa una aportació de diversos articles signats adés amb nom i cognoms adés amb pseudònims. Pere Català va assumir la tasca d’agençador d’aquest volum, una feina àrdua que consistí a anar completant els buits de les diverses col·laboracions que constitueixen el llibre, ja que

no oferien una visió històrica prou àmplia. N'elaborà a més, amb paciència de savi, l'índex onomàstic.

Vegem ara la relació de les seves aportacions a *Colom i el món català*: “De la guerra contra Joan II”, P. C. R.; “Colom, corsari del rei Reiner”, P. C. R.; “Panoràmica del cognom Colom”, P. C. R.; “Els Colom de Barcelona”, P. C. R.; “Bertomeu Colom”, signat Dalmau Valls; “Diego Colom”, P. C. R.; “Ferran II d'Aragó, «el Catòlic»”, P. C. R.; “Isabel I de Castella, «la Catòlica»”, P. C. R.; “Joan de Coloma”, P. C. R.; “Juan Cabrero”, P. C. R.; “Coloma Barcelona, abril 1493”, P. C. R.; “Un document fals datat a Barcelona, 18 d'abril 1493”, signat Fidel Company; “Preparació del segon viatge”, P. C. R.; “La reveladora carta del Duc de Medinaceli”, P. C. R.; “Lluís Santàngel”, P. C. R.; “La personalitat de Pere Posa, impressor de la carta de Colom a Santàngel”, signat Dalmau Valls; “Gabriel Sanchis”, P. C. R.; “La personalitat de Leandre Cuscó, traductor de la carta de Colom a Sanxis”, P. C. R.; “Alexandre VI i les batalles pontificies”, P. C. R.; “Jaume Ferrer de Blanes”, P. C. R.; “Montserrat”, P. C. R.; “Pere (Bertran) i Margarit”, P. C. R.; “Ramon Pané”, signat Dalmau Valls; “Guillem Comes”, signat Dalmau Valls; “Antoni de Torres i Joana de la Torre”, P. C. R.; “Exclusió?”, P. C. R.; “Rerafons aragonès”, signat Dalmau Valls; “Quelcom sobre heràldica colombina”, P. C. R.; “El llenguatge de Colom”, Caius Parellada i P. C. R.; “Idees i teories catalanes sobre el naixement de Colom”, P. C. R.; “Colom en la tradició catalana”, signat Dalmau Valls; “Colom en la literatura catalana”, signat Dalmau Valls; “Colom en l'art català”, signat Dalmau Valls.

I encara cal esmentar la ponència “Aspectes de la toponomàstica colombina”, dictada al I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins. Centre d'Estudis Colombins Barcelona, 1999.

Si a aquestes dues llargues relacions hi afegim els llibres publicats sobre aquesta qüestió, hem d'arribar a la conclusió que la personalitat de Català i Roca mereix ocupar un dels primers llocs, per no dir el primer, entre els historiadors i recercadors de la figura de Cristòfor Colom, del marc històric de la descoberta i de la mateixa descoberta del Nou Món. Els llibres que ha publicat són:

- *Els quatre germans Colom*, Barcelona: Dalmau, 1978.
- *A l'entorn de Cristòfor Colom*, Barcelona: Dalmau, 1978.
- *Els primers missioners d'Amèrica*, Barcelona: Dalmau, 1988.
- *Un corsari anomenat Colom*, Barcelona: Dalmau, 1991.
- *Ferran el Catòlic, vidu i “catalanote”*, Barcelona: Dalmau, 2003.

I en altres editorials o dins de publicacions diverses:

- *Sobre los italianismos observados en la carta de Colón a Santángel*. Studi Colombiani. Atti Conv. Intern. di Studi Colombiani (Gènova, 1951), II, pp. 283-290.
- *Los monjes que acompañaron a Colón en el 2º viaje*. Studi colombiani. Atti Conv. Intern. di Studi Colombiani (Gènova, 1951), II, pp. 371-390.

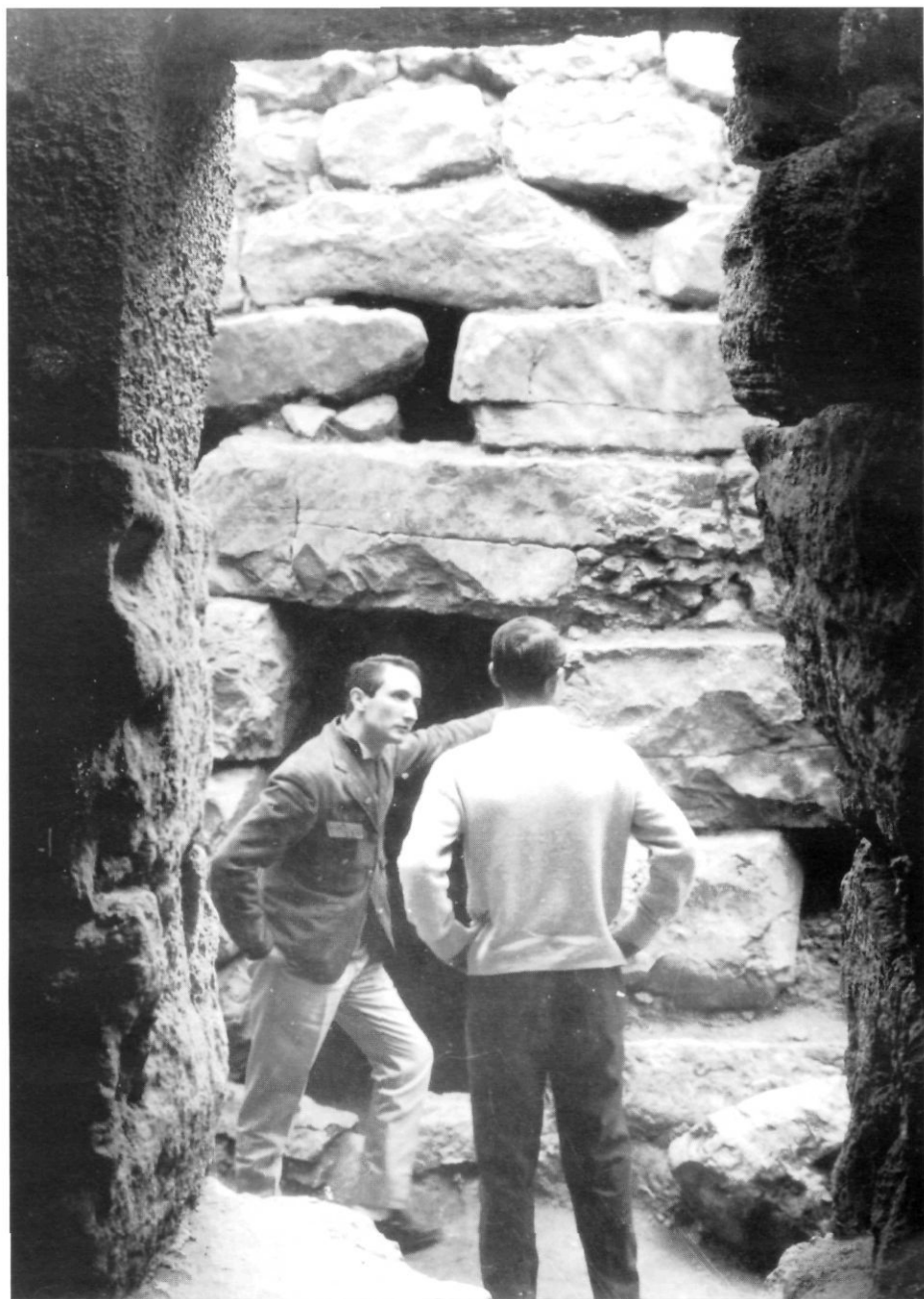
- *Los escritos de Cristóbal Colón y consideraciones sobre sus firmas* (en col·laboració amb Jaume Colomer Monset). Studi colombiani. Atti Conv. Inetrn. di Studi Colombiani (Gènova, 1951), II, pp 181-205.
- *Siluetta de “Pedro Margarite” por el Padre Las Casas* (en col·laboració amb Jaume Colomer Monset). I Conv. Intern. di Studi Americanistici (Gènova-Rapallo, 10-14 nov. de 1974).
- *La Barcelona que Pedro Mártir de Anglería conoció en 1493* (en col·laboració amb Jaume Colomer Monset). Atti del II Conv. Intern. di Studi Americanistici (Gènova-Arona, 16-19 oct, 1978).
- *Iconografía de los Reyes Católicos y del descubrimiento de América a través de la filatelia* (en col·laboració amb Jaume Colomer Monset). V Congreso de Historia de la Corona de Aragón (Saragossa, 1952).
- *Qüestions colomines que afecten a Catalunya*. Articles a la revista *Tramontane* de Perpinyà, del juny al desembre de 1951:
 - “Quelcom sobre la teoria d’Ulloa”
 - “La vinguda de Colom a Barcelona”
 - “L’exclusió de Catalunya del profit americà”
 - “Els primers misioners d’Amèrica foren catalans?”
- “Contribució a l’estudi dels Bertran (s. XIV), família senyorial de Gelida”. *Acta Historica et Archeologica Medievalia*, 20-21 (Homenatge al Dr. Manuel Riu i Riu), Universitat de Barcelona, 1999-2000, I, pp. 381-390.
- *Un frau històric: la relació del segon viatge atribuïda a M. de Cúneo*. Centre d’Estudis Colombins; Quaderns d’Estudis Colombins núm. 5.
- “Conceptos logísticos en el Diario de a Bordo de Cristóbal Colón”. Comunicació, encara inèdita, presentada al II Congreso de Castellología a Alcalá de la Selva (Terol), el novembre de 2002.
- “Els llinatges de Colom”. Article (pp. 94-107) a *L’època de Colom*, nadala de la Fundació Jaume I (1991).

Ens trobem, doncs, davant d’un cas únic caracteritzat per la voluntat constant de trobar la veritat històrica en cada pla, en cada escena en què es desenvolupà el descobriment i en què es mogué Cristòfor Colom en el seu vivent conegut.

És autor a més de dos *Quaderns d’Estudis Colombins*: “Un frau històric: la relació del segon viatge atribuïda a M. de Cuneo” i “Pinzonada contra Colom”.

Des del començament, l’any 1989, Pere Català i Roca ha empès la vida del Centre, ha estat el conseller, el recercador, el divulgador d’una causa que guanya cada dia més credibilitat o que, al meu parer, ja la té tota, la catalanitat de Colom.

I, sense que ell ho digui, els seus col·legues i amics sabem que tota la feina perllongada i admirable té una finalitat específica, el servei a la causa del país. Quantes coses apreses al seu costat, quina pedagogia més bona ha impartit amb el seu exemple.

Fotografia de Pere Català i Roca, feta l'any 1962, en què podem veure Salvador Escamilla al nurag de la Palmavera a l'Alguer. MUSEU DE VALLS / DONACIÓ DE PERE CATALÀ I ROCA

És una gràcia del cel tenir-lo al costat, i poder sentir de la seva boca la paraula *amic*.

Hem titulat el present article "Pere Català i Roca: saber ser, saber estar". I no ho hem fet debades. Si una de les seves passions ha estat la història, la gran passió d'aquest ciutadà honorable ha estat i és l'Alguer. Només llegint el llibre *Invitació a l'Alguer actual* (Barcelona: Raixa 1957), una petita joia bibliogràfica pel seu contingut, o el número 441 - 444 de *Tramontane*, la revista mensual del Rosselló editada el 1961 amb el títol destacat *Retrobament de l'Alguer*, es descobreix que per damunt del recercador rigorós dels orígens i pervivència dels contactes de la Catalunya natural amb la ciutat catalana de Sardenya hi ha un cor que batega, un alè que empenta, una estimació amb límits difícils de definir que, convertits adés en expressió divulgativa, adés en investigació rigorosa, es trasmuden en continuades actuacions entre les quals cal remarcar el *Retrobament de l'Alguer* de 1960, però també la tasca incansable d'una relació social de caire militant i pròdiga en afectuositat.

Aquest alguerès de Catalunya, nomenat fill honorari de la ciutat de l'Alguer per acord unànim del municipi, l'any 2000, no s'ha estat de furgar arxius, de consignar fets, de prendre notes, d'arxivar documents sens defallença i de relacionar-se amb personalitats acadèmiques culturals i polítiques i, sobretot, amb la gent del poble, que és la que serveix el tresor dels costums i tradicions.

Podem dir que Català i Roca ha estat l'eix vertebrador més perdurable i fidel de tota la relació entre Catalunya i l'Alguer tant per camins estrets com per vies de gran amplària.

A més de ser un arxiu vivent de fets, d'homes i dones importants, sap de cor infinitat de poesies i de cançons alguereses, és amic de literats, de cantautors i d'universitaris.

És posseïdor de la història viscuda més gran que mai s'hagi produït entre Catalunya i la Sardenya catalana de cinquanta anys ençà. Ha participat en nombrosos congressos, trobades i col·loquis fent una aportació positiva per a la vigència de la catalanitat històrica de Sardenya.

I com ha aconseguit ser estimat per tanta gent algueresa? Com ha resistit els embats sovint produïts més que allà, a casa mateix? Només el sentit de noblesa, la convicció en la causa promoguda, l'amor a la llengua i a la terra en poden ser l'explicació. Tanmateix, un exponent clar i diàfan de saber ser i de saber estar.

Avui encara, la casa del carrer del Pi, núm. 13, de Barcelona és el fogar actiu on es troben l'escalf fet amistat i servei sobre qualsevol aspecte referent al més petit dels Països Catalans.